
Meddelandeblad

Mottagare:

Folkhögskolor, kommuner, landsting,
Försäkringskassan

April 2008

Personlig assistans och särskilt utbildningsstöd till deltagare med funktionsnedsättning på folkhögskola

Ökad kunskap ger bättre förutsättningar

Studier och utbildning kan vara viktiga förutsättningar för att få arbete och ett utvecklande socialt liv. Enskilda studerande ser ofta studier vid folkhögskola som en möjlighet och ett steg på vägen mot uppsatta mål. Om kunskapen ökar bland berörda i stat, kommun, landsting och folkhögskola om vissa stödinsatser – till exempel personlig assistans och särskilt utbildningsstöd – ges bättre förutsättningar att tillgodose behovet hos den enskilde.

Socialstyrelsens institut för särskilt utbildningsstöd, Sisus, vill med detta meddelandeblad söka klargöra begrepp och lagstiftning inom det avgränsade området *assistans till deltagare med funktionsnedsättning på folkhögskola*.

Bakgrund

Sisus får många frågor som rör olika stödinsatser för studerande med funktionsnedsättning på folkhögskola. Frågorna handlar ofta om *assistans* - vad är särskilt utbildningsstöd och vad är personlig assistans, vem ska bedöma behov, vem har kostnadsansvar och hur ska lagstiftningen tolkas; lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, lagen (1993:389) om assistansersättning, LASS, och socialtjänstlagen (2001:453), SoL, samt förordningen (2005:1074) om statligt bidrag till särskilt utbildningsstöd.

Ungefär samma frågor får Sveriges Kommuner och Landsting, SKL, från sina medlemmar. Eftersom den enskildes behov av stöd i utbildningssituationen kan tillgodoses på olika sätt blir ofta både kommuner, landsting, Försäkringskassan och Sisus berörda.

SKL och Sisus kommer att ta fram ett gemensamt dokument som beskriver ansvarsfördelning och lagstiftning mer generellt när det gäller stöd i utbildningssituationen för deltagare med funktionsnedsättning vid folkhögskola. Det dokumentet och meddelandebladet kompletterar varandra.

Olika former av stöd på folkhögskola

Deltagare med funktionsnedsättning på folkhögskola kan få olika former av stöd för att studierna ska fungera, till exempel anpassning av studiematerial, anpassning av teknisk utrustning, tolk, assistans, ledsagare, kontaktperson och särskilt utbildningsstöd.

När det gäller begreppet *assistans* används det ofta synonymt med det stöd personer med funktionsnedsättning kan få i form av *personlig assistans* enligt LSS och LASS. Men *assistans* och *assistenter* används också i olika utbildningssammanhang utan att begreppen är liktydiga med *personlig assistans* i nu nämnda lagar. Folkhögskolorna beskriver ofta sitt stöd till studerande med funktionsnedsättning som assistans som utförs av assistenter. Även Sisus har använt begreppet assistans i t.ex. informationsbroschyrer om statsbidraget *särskilt utbildningsstöd*. Detta kan ha bidragit till oklarheter när det gäller vem som ansvarar för stödinsatsen till den enskilde. Det särskilda utbildningsstödet kan ge den studerande på folkhögskolan ett bra stöd men det ger alltså inte alltid tillgång till samma individuellt utformade insatser som exempelvis personlig assistans enligt LSS och LASS.

Förtydligande – personlig assistans och särskilt utbildningsstöd

För att undvika missuppfattningar är det viktigt att begreppet *assistans* på folkhögskola i fortsättningen reserveras för *personlig assistans* enligt LSS och LASS med besluts- och kostnadsansvar för kommunerna och Försäkringskassan. Personal anställda för uppgiften kallas *personliga assistenter*.

Stödinsatser som ges inom ramen för det statliga bidrag som administreras av Sisus kallas *särskilt utbildningsstöd*. Folkhögskolorna ansöker om bidraget och den personal som folkhögskolan anställer för uppgiften kallas *stödpersoner*.

Olika former av stöd – behoven avgör

Stödinsatser till studerande med funktionsnedsättning på folkhögskola kan tillgodoses enligt

- LSS,
- LASS,
- SoL, och
- förordningen (2005:1074) om statligt bidrag till särskilt utbildningsstöd.

LSS och LASS är rättighetslagar och insatserna utreds och beslutas av kommunen respektive Försäkringskassan. Huvudregeln är att biståndsinsatser enligt SoL utreds och beslutas av vistelsekommunen. Det är den enskildes behov som avgör vilken insats som kan komma ifråga och därmed också vem som ansvarar för kostnaderna för insatsen. Målet för den enskilde är att kunna studera och tillgodogöra sig studierna på samma villkor som andra.

Personlig assistans enligt LSS

Insatserna för särskilt stöd och service framgår av 9 § 1-10 LSS. *Andra punkten* avser biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för sådan assistans, till den del behovet av stöd inte täcks av beviljade assistanstimmar enligt LASS. För att vara berättigad till personlig assistans krävs att personen ingår i lagens personkrets (1 § 1-3 LSS), att han eller hon behöver insatsen, att behovet inte

tillgodoses på annat sätt (7 § LSS) och att personen har behov av hjälp med sina grundläggande behov (9 a § LSS). Med personlig assistans avses ett personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer. Assistansen ska utformas så att den stärker den enskildes förmåga att leva ett självständigt liv.

Personlig assistans eller ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för sådan assistans kan alltså, under de förutsättningar som angivits i stycket ovan, även beviljas personer som studerar vid folkhögskola. Den enskilde, eller den som företräder honom eller henne, ansöker om insatsen i den kommun där den enskilde är bosatt. Personer, som redan innan studierna påbörjats, har beviljats personlig assistans eller ekonomiskt stöd kan, om behovet alltjämt finns, välja att ta med egna assistenter till folkhögskolan eller att köpa insatsen av skolan. Det är viktigt att de berörda (den enskilde, folkhögskolan, kommunen) diskuterar formerna för hur något av de båda alternativen praktiskt ska lösas. Om förhållandena för den enskilde ändras i samband med studierna vid folkhögskolan kan kommunen behöva ompröva behovet av assistans.

Assistansersättning enligt LASS

LASS utgör ett komplement till LSS och innehåller föreskrifter om ersättning av allmänna medel till vissa funktionshindrade för kostnader för personlig assistans (assistansersättning, 1 § LASS). Personlig assistans enligt LASS har samma betydelse som i 9 a § LSS. Med hänsyn till att kostnaderna för sådan hjälp i vissa fall kan uppgå till mycket stora belopp har det genom LASS införts ett finansieringssystem som innebär att staten avlastar kommunerna kostnaderna för mer omfattande insatser i form av personlig assistans. Assistansersättning kan således beviljas om den enskilde ingår i personkretsen och han eller hon har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov under i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan (3 § LASS).

Assistansersättning kan alltså, under de förutsättningar som angivits i stycket ovan, även beviljas personer som studerar vid folkhögskola. Den enskilde, eller någon som företräder den enskilde, ansöker om ersättningen hos Försäkringskassan. Personer som redan innan studierna har påbörjats har beviljats assistansersättning kan, om behovet alltjämt finns, välja att ta med egna assistenter till folkhögskolan eller att köpa insatsen av skolan. Det är viktigt att de berörda (den enskilde, folkhögskolan, Försäkringskassan) diskuterar formerna för hur något av de båda alternativen praktiskt ska lösas. Om förhållandena för den enskilde ändras i samband med studierna vid folkhögskola kan Försäkringskassan behöva ompröva behovet av assistans.

Folkhögskola bör inte räknas som ”skola”

Assistansersättning enligt 4 § första stycket 4 LASS lämnas som huvudregel inte när en person med funktionshinder vistas i eller deltar i barnomsorg, skola eller daglig verksamhet (9 § 10 LSS). Folkhögskola bör dock enligt Försäkringskassan inte räknas som skola i detta avseende. Något hinder för att lämna assistansersättning med stöd av LASS torde därmed inte finnas (se Försäkringskassans Vägledning 2003:6 Version 3 s. 78 – 79).

Bistånd enligt SoL

Bistånd enligt SoL kan sökas för stöd i utbildningssituationen vid folkhögskola. Den enskilde, eller någon som företräder den enskilde, ansöker om stödet.

Huvudregeln är att vistelsekommunen handlägger ansökningar om bistånd enligt

2 kap. 2 § SoL. Bistånd kan ges genom kontant stöd (försörjningsstöd) eller genom bistånd för livsföringen i övrigt. Genom biståndet ska den enskilde tillförsäkras en skälig levnadsnivå och biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv. Studier vid folkhögskola kan vara en sådan möjlighet. För att beviljas bistånd krävs att den enskilde inte kan tillgodose sina behov på annat sätt.

Den enskilde ansöker om assistans

Som framgått ovan är det alltid den enskilde, eller någon som har rätt att företräda den enskilde, som ansöker om personlig assistans enligt LSS och LASS eller biståndsinsats enligt SoL. En folkhögskola kan inte ansöka om sådana insatser. Folkhögskolan kan däremot stödja den enskilde att ansöka om insatserna ifråga.

Statsbidrag till folkhögskolorna från Sisus och Folkbildningsrådet

1) *Särskilt utbildningsstöd* kan beviljas folkhögskolor som tar emot deltagare med funktionsnedsättning. Folkhögskolan ansöker hos Sisus om bidraget.

Sisus fördelar statsbidrag till folkhögskolor som har kostnader för särskilt utbildningsstöd. Bidraget riktar sig till studerande med funktionsnedsättning och kan omfatta alla de funktioner som hör till den dagliga livsföringen som den studerande inte klarar av själv och som inte bör tillgodoses av kommunen eller Försäkringskassan (jfr 3 § förordningen (2005:1074) om statligt bidrag till särskilt utbildningsstöd).

Särskilt utbildningsstöd kan ges inom ramen för både studier och gemensamma aktiviteter på folkhögskolan under t.ex. lektioner, på internatet, vid studieresor, vid kulturaktiviteter samt på fritiden för deltagare som bor på skolan. Särskilt utbildningsstöd utformas olika beroende på antal studerande med behov av stödet, kursens inriktning etc. Till skillnad från personlig assistans enligt LSS eller LASS kan stödet ges av en grupp stödpersoner till en grupp studerande. Men särskilt utbildningsstöd kan lika väl ges av en eller flera stödpersoner till en enda person i en kurs. Det särskilda utbildningsstödet kan däremot aldrig tillgodose behovet av ett personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer för grundläggande behov enligt LSS eller LASS.

2) *Tilläggsbidrag* är ett statsbidrag som Sisus fördelar till folkhögskolor för vissa åtgärder som gör studierna tillgängliga för deltagare med funktionsnedsättning. Bidrag kan sökas till kostnader för tolk till döva, dövblinda och vuxendöva, till anpassning av teknisk utrustning och läromedel samt till merkostnader för organiserade fritids- och kulturaktiviteter m.m.

3) *Förstärkningsbidrag* kan beviljas folkhögskolor för ökade pedagogiska merkostnader. Folkhögskolan ansöker hos Sisus om bidraget. Folkbildningsrådet beslutar om och betalar ut bidraget.

Cirka tio procent av folkhögskolornas totala statsbidrag avsätts som förstärkningsbidrag för pedagogiska insatser för deltagare med funktionsnedsättning och för invandrare med brister i svenska språket. Insatserna rör t.ex. ökad lärartäthet, merkostnader för samordnings- och syoinsatser, kurators- och psykologinsatser. Förstärkningsbidraget utgår först när skolans insatser behöver utökas väsentligt.

Folkbildningsrådet och Sisus fastställer riktlinjer för bedömningen av merkostnaderna enligt ovan vid fördelningen av statsbidrag. Funktionsnedsättningar som ofta kräver en anpassad miljö för att studierna ska fungera är rörelsehinder, synskada, hörselskada, dövhet, förvärvat hjärnskada, psykiska funktionsnedsättningar, dyslexi, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar, utvecklingsstörning samt olika medicinska funktionsnedsättningar som till exempel afasi och epilepsi.

Kombinationer av LSS, LASS, SoL och särskilt utbildningsstöd

En kombination av personlig assistans enligt LSS eller LASS, biståndsinsatser enligt SoL och särskilt utbildningsstöd från Sisus är fullt möjlig. Assistenten enligt LSS, LASS och SoL och stödpersoner (via särskilt utbildningsstöd) kan arbeta jämsides i olika situationer på folkhögskolan. Ersättning kan dock inte utgå från de olika finansieringskällorna för stöd till samma person under samma timmar. Som framgår ovan är personlig assistans alltid personlig och knuten till en viss studerande till skillnad från särskilt utbildningsstöd som kan ges av flera olika personer till flera studerande samtidigt.

Många folkhögskolor har byggt upp en egen organisation med stödpersoner som bistår deltagare med funktionsnedsättning. Flera folkhögskolor kan erbjuda både ett generellt stöd (särskilt utbildningsstöd) som utförs av en personalgrupp och personlig assistans med särskilt anställda assistenter på det sätt som avses i LSS och LASS. Skolorna för separata redovisningar för de olika finansieringskällorna som kan vara kommunen, Försäkringskassan och Sisus.

Samarbete rörande insatser för studerande med funktionsnedsättningar underlättas om handläggare inom kommuner, Försäkringskassan och folkhögskolor får kunskaper om och förståelse för vilka överväganden och krav lagstiftningen ställer på utredningar och beslut.

Av förordningen (2005:1074) om statligt bidrag till särskilt utbildningsstöd framgår bl. a. att bidraget kan beviljas om stödet inte bör tillgodoses av kommunen eller Försäkringskassan eller genom andra stödåtgärder av folkhögskolan. Av förordningen följer alltså att Sisus vid handläggningen ska beakta om stödet inte bör tillgodoses av kommunen eller Försäkringskassa (jfr 3 §). Det är viktigt att folkhögskolan i beräkningen väger in beslutade insatser enligt LSS, LASS eller SoL för varje enskild studerande. Om skolan bedömer att den enskildes behov inte tillgodoses genom redan beviljade insatser kan skolan ansöka om särskilt utbildningsstöd för denne. Om den enskilde så önskar kan folkhögskolan stödja henne eller honom att ta kontakter med kommunen eller Försäkringskassan.

Folkhögskolornas information – hemsidor och ansökningsblanketter

Det är angeläget att den information som folkhögskolorna lämnar på hemsidor, i informationsbroschyrer och i ansökningsblanketter om möjligheten att söka och bli beviljad stöd och assistans ses över och vid behov förtydligas. Skolan kan t.ex. ge information om

- att deltagare som inte klarar studiesituationen på folkhögskolan utan ett personligt utformat stöd har möjlighet att diskutera behovet med sin kommun eller Försäkringskassan,
- att redan beviljade insatser enligt LSS, LASS kan följa med deltagaren till folkhögskolan,

- att folkhögskolan kan utföra personlig assistans - i de fall skolan har kunskap och resurser - till deltagare som har fått ett beslut om insatsen enligt LSS eller LASS och
- att folkhögskolan kan erbjuda stödperson/er finansierade genom särskilt utbildningsstöd.

Hur kan stödet utformas – några exempel

Folkhögskolorna har olika erfarenheter av att anordna personlig assistans och särskilt utbildningsstöd. Förutsättningarna skiljer sig åt beroende på skolans inriktning och verksamhet. Nedan följer några exempel på hur stödet och assistansen kan organiseras.

Det första exemplet är hämtat från **en folkhögskola utan internat i en storstad**. Skolan har en läs- och skrivkurs som är särskilt tillgänglig för deltagare med omfattande funktionsnedsättningar, främst rörelsehinder. Antalet deltagare på kursen skiftar från år till år mellan fem och tolv deltagare. Skolan ansöker inte om särskilt utbildningsstöd från Sisus. Vid antagningen till kursen kommer skolan överens med deltagaren om hur stödet ska anordnas. Utgångspunkten är att deltagare som är beviljade personlig assistans enligt LSS eller LASS alltid tar med sig sin assistent. I god tid före skolstart kontaktar deltagaren kommunen eller Försäkringskassan för en eventuell omprövning av tidigare beslut om personlig assistans.

Det andra exemplet är hämtat från **en stor folkhögskola i glesbygd**. Skolan har internat och har medvetet arbetat för att skolan och studierna ska vara tillgängliga för deltagare med funktionsnedsättningar. Av skolans 150 kursdeltagare har 50 studerande någon form av funktionsnedsättning. 17 deltagare har beslut om insatser enligt LSS eller LASS. Dessa har med sig pengar för sin personliga assistans och köper tjänsterna av skolan. 40 personer är anställda för att ge stöd och assistans i hela skolsituationen för deltagare med funktionsnedsättning. 18 av dem är avdelade för att ge personlig assistans. Skolan har alltså en separat organisation för personlig assistans och en för särskilt utbildningsstöd. Detta gäller såväl personal som administration. Skolan skriver avtal med kommunerna och assistansbolag om antal assistanstimmar, ersättningsnivå per assistanstimme, ersättning vid sjukdomar och ledighet samt eventuella rutiner i övrigt.

Folkhögskolan får ofta fungera som initiativtagare och samordnare för stödet särskilt till yngre deltagare. Det gäller främst deltagare som kommer direkt från en skola eller föräldrahemmet och som fått assistans genom skolan eller av föräldrarna. Folkhögskolan erbjuder deltagare med funktionsnedsättning att gå en Känn-dig-för-kurs på sommaren innan skolstarten för att både deltagare och skola ska hitta rätt nivå på stödinsatserna.

Det tredje exemplet är hämtat från **en mellanstor folkhögskola med internat på en mindre ort**. Skolan har kurser som vänder sig särskilt till deltagare med psykiska eller neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Deltagarna har sällan assistansinsatser beviljade enligt LSS, LASS eller SoL. I den nya situationen som studier vid folkhögskola innebär har många deltagare behov av stöd och assistans. Skolan söker särskilt utbildningsstöd för de kursdeltagare som har behov av det och stödjer samtidigt vissa kursdeltagare att kontakta kommunen eller Försäkringskassan för att diskutera sina behov av personlig assistans.

Ansökan till folkhögskola – exempel på olika steg i processen

1. En person med funktionsnedsättning söker och blir antagen till en kurs vid en folkhögskola.
2. Företrädare för folkhögskolan går tillsammans med kursdeltagaren igenom behovet av olika stödinsatser för att studierna ska fungera på skolan. Kursdeltagare som redan innan studierna påbörjats har beviljats personlig assistans enligt LSS eller LASS kan ta med sig assistansen i form av egna assistenter eller pengar till kostnaderna för sådan assistans. Deltagaren, eller en behörig företrädare, kommer överens med folkhögskolan om hur det praktiskt kan genomföras på något av följande sätt:
 - den enskilde tar med sig sina personliga assistenter,
 - kommunen eller den enskilde köper assistanstjänsten av folkhögskolan (personal avdelas för uppgiften personlig assistans ur folkhögskolans grupp av stödpersoner),
 - folkhögskolan anställer personliga assistenter utifrån.Folkhögskolan kan sköta det praktiska kring insatsen personlig assistans enligt LSS och LASS om deltagaren så önskar.
3. Deltagare som inte har personlig assistans, men där det kan finnas ett sådant behov, kan vända sig till hemkommunen och diskutera möjligheten att få insatsen. Kommunen utreder behovet av personlig assistans för den enskilde och fattar ett beslut enligt LSS. Kommunen, eller den enskilde, kontaktar Försäkringskassan om assistansbehovet bedöms uppgå till i genomsnitt mer än 20 timmar i veckan. Försäkringskassan bedömer behovet och beslutar om assistansersättning enligt LASS. Deltagaren, eller en behörig företrädare, kommer överens med folkhögskolan om hur det praktiskt kan gå till att ta med sig insatsen till folkhögskolan i form av egna assistenter eller pengar till kostnaderna för sådan assistans. (se alternativ under punkt 2).
4. Folkhögskolan ansöker om särskilt utbildningsstöd hos Sisu för
 - deltagare som har behov av sådant stöd om behovet inte redan är tillgodosett genom LSS, LASS eller SoL samt för
 - deltagare som har beslut om insatser enligt LSS, LASS eller SoL men som har behov av ytterligare insatser.
5. Kombinationer av assistans enligt LSS, LASS, bistånd enligt SoL och särskilt utbildningsstöd är möjliga men inte för en och samma person under samma timmar.

Organisationsförändringar från 1 juli 2008

Sisu kommer att ingå i en ny myndighet, Specialpedagogiska skolmyndigheten, från och med den 1 juli 2008. Till den nya myndigheten förs all verksamhet inom Sisu, Specialpedagogiska institutet och Specialskolemyndigheten.

Socialstyrelsen klassificerar sin utgivning i olika dokumenttyper. Detta är *ett Meddelandeblad*. Det innebär att den innehåller information om lagar och förordningar, avgifter, beslut vid andra myndigheter, rättsfall och JO-uttalanden av principiell betydelse samt uppgifter om att projektmedel kan sökas.

Denna information (art nr 2008-1-8) kan laddas ner och beställas från Socialstyrelsens webbplats: www.socialstyrelsen.se/publicerat. Den kan även beställas från Socialstyrelsens kundtjänst, 120 88 Stockholm, fax 08-779 96 67.
